

Психодіагностика, психологічне консультування

УДК 159.9.072:159.946.3]-051:159.9-047.36

DOI: 10.31499/2617-2100.17.2026.362087

Тамара Іванівна Білуха,
кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри психології,
глибинної корекції та реабілітації,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна
ORCID:0000-0001-9749-3347
tamara.biluha@gmail.com

Олександра Віталіївна Педченко,
кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри психології,
глибинної корекції та реабілітації,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна
ORCID:0000-0003-4725-940X
pedcenkooleksandravitaliivna@gmail.com

**ДІАЛОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ПСИХОЛОГА З КЛІЄНТОМ
ЯК СКЛАДОВА НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ**

У статті розкрито характеристики ефективної діалогічної взаємодії, як складової надання психологічної допомоги суб'єкту. Підкреслюється важливість суб'єкт-суб'єктної парадигми діалогічної взаємодії. Об'єктивовано, що здатність фахівця будувати діалог з клієнтом у рамках суб'єкт-суб'єктної парадигми, передбачає сформованість у нього діалогічної компетентності. Ключовим при формуванні діалогічної компетентності майбутнього фахівця є самопізнання та саморозуміння. Це сприяє кращому розумінню фахівцем іншої людини, без чого не можливим є надання фахової психологічної допомоги.

Ключові слова: діалог, діалогічна взаємодія, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, діалогічна компетентність, розуміння та саморозуміння.

Tamara Bilukha,
PhD in Psychology, Associate Professor,
of the Department of Psychology,
Deep Correction and Rehabilitation,
Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy
National University,
Cherkasy, Ukraine
ORCID: 0000-0001-9749-3347
tamara.biluha@gmail.com

Oleksandra Pedchenko,
PhD in Psychology, Associate Professor
of the Department of Psychology,
Deep Correction and Rehabilitation,
Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy
National University

Cherkasy, Ukraine
ORCID: 0000-0003-4725-940X
pedcenkooleksandravitaliivna@gmail.com

DIALOGICAL INTERACTION BETWEEN A PSYCHOLOGIST AND A CLIENT AS A COMPONENT OF PROVIDING PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE

The article reveals the essential characteristics of effective dialogical interaction as a component of providing psychological assistance to a subject. The importance of the subject-subject paradigm of dialogical interaction when providing psychological assistance is emphasized. It is objectified that the ability of a specialist when providing psychological assistance to build a dialogue with a client within the framework of the subject-subject paradigm presupposes the formation of the psychologist's dialogical competence. The key in the formation of the dialogical competence of a future psychologist is to focus attention during professional training on the processes of self-knowledge and self-understanding. Knowing oneself and understanding one's own inner world, understanding the nature of one's own behavioral reactions and emotions contributes to a better understanding of another person by the future specialist, without which it is not possible to provide professional psychological assistance. Attention is focused on factors that may prevent future psychologists from mastering the ability to conduct professional dialogical interaction, having developed dialogical competence. The ability to conduct a dialogue is a skill that begins to be mastered in early childhood in relationships with significant adults. The use by significant adults when communicating with a child of the subject-object paradigm of dialogical interaction generates destructive tendencies in the child's psyche (mistrust, aggressiveness, emotional numbness, etc.), which will determine the future specialist's inability to conduct a dialogue with another in line with the subject-subject paradigm. Therefore, attention is focused on the importance of personal psychocorrection for leveling destructive tendencies of the psyche, which will contribute to the development of the ability to build a dialogue when providing psychological assistance on the basis of partnership, equality and the value of another person.

Keywords: *dialogue, dialogical interaction, subject-subject interaction, dialogical competence, understanding and self-understanding.*

Діалогізм є сутнісною характеристикою життя суб'єкта. Діалог – це явище соціальної взаємодії, що супроводжує людину від перших до останніх її хвилин. Опанувавши мову, як засіб спілкування із іншими, людина все життя бере участь у діалозі. Саме завдяки діалогу ми пізнаємо світ та його закономірності, пізнаємо себе як частину світу, пізнаємо суб'єктивний світ іншого та розкриваємо особливості свого внутрішнього світу іншим. Діалог є інструментом впливу, який використовується у всіх життєвих сферах: у побуті, у вихованні та освіті, у політичній, управлінській, соціологічній, будь-якій професійній сфері. Особливої значущості діалог, як інструмент впливу, набуває у професійних сферах, де головною є взаємодія за типом «людина-людина». У соціономічних професіях особистість фахівця та його здатність вести діалог є головною умовою професійної ефективності. Важливим професійним умінням здатність вести діалог є й для фахівця, який надає психологічну допомогу іншим. Саме завдяки діалогу психолог вибудовує безпечний простір та формує довіру, завдяки діалогу допомагає клієнту самостійно прийти до важливих висновків чи рішень, завдяки діалогу допомагає безпечно вивільнити та прожити важкі емоції болю, страху, горя.

Роль діалогічної взаємодії у процесі надання психологічної допомоги розглянуто у наукових розвідках В. Духневича [4], І. Михайлюк [5], В. Панка та Я. Чаплак [6], О. Паркулаб [7], О. Франчук [9], Т. Яценко [10; 11] та інших дослідників. В. Панок, Я. Чаплак та Я. Андреева [6] констатують, що саме організація діалогу у процесі психологічної взаємодії дозволяє психологу не просто зрозуміти унікальність людини з якою він працює, але й надати їй ефективну психологічну допомогу. Дослідники підкреслюють, що лише діалогічна стратегія взаємодії має розвиваючий ефект, спрямований на конструктивні особистісні зміни. І. Михайлюк [5] аналізує розуміння діалогу з точки зору різних наукових підходів та акцентує увагу на важливості формування діалогічної компетентності психолога. В. Духневич [4] описує принципи, реалізація яких у ході діалогічної взаємодії

сприяє її ефективному перебігу. На особливостях та передумовах ефективності діалогу в екзистенційному підході зосереджує увагу О. Паркулаб [7]. Дослідниця розглядає діалогічну взаємодію як співтворчість консультанта та клієнта. О. Франчук [9] розкриває діагностико-психокорекційні можливості діалогу у контексті професійної підготовки психологів. Т. Яценко, Е. Івашкевич, Л. Галушко та Л. Кулакова [11] констатують можливості діалогічної взаємодії для гармонізації психіки та активізації потенційних можливостей суб'єкта. Подальшої уваги потребують чинники, які дозволять психологу опанувати навичками діалогічної взаємодії для ефективного її використання з метою надання психологічної допомоги.

Мета статті: розкрити сутнісні характеристики діалогічної взаємодії та чинники, що сприятимуть формуванню уміння вести діалог, як ключового засобу надання психологічної допомоги суб'єкту.

Діалог є предметом вивчення багатьох наук – філософії, педагогіки, мовознавства, психології, соціології. Як функціональний різновид мови діалог реалізується у процесі спілкування між двома чи більше особами. У сучасному словнику іншомовних слів діалог визначається як розмова, або низка висловлювань на певну тему двох чи більше осіб, або обмін думками на певну тему [8]. У філософії діалог трактується як спосіб дослідження справжньої сутності людини для визначення її життєвого призначення, як універсальна умова людського буття (див. [3]). У посібнику Л. Гриценюк та О. Капустюк [3] розкриваються правила конструктивного діалогу, який би забезпечував комфортне для учасників поле взаємодії. Серед правил, які постулюють авторки: дотримання або вироблення єдиної термінології, наповнення мови однаковим термінологічним змістом для розуміння один одного, необхідність говорити по черзі аби бути почутим та почути співрозмовника, необхідність бути уважним та зосередженим під час діалогу, аби мати змогу врахувати під час розмови як її загальний контекст, так і останню отриману від співрозмовника інформацію. Постає питання – чи досить окреслених авторами правил для ефективного діалогу?

У науковій статті С. Амеліної [1] діалог розглядається як процес взаєморозвитку його учасників. У ході діалогу між особистостями, які його ведуть, створюється новий психологічний простір, у якому і відбувається взаєморозкриття та взаєморозвиток партнерів, а також створюються умови для саморозвитку. Та при цьому авторка, звертаючись до ідей М. Бубера, зауважує, що багато людей не здатні до такого діалогу, приречені на невдачу при спробах вести діалог із іншим. М. Бубер (див. [1]) у своїй концепції вводить поняття «істинного діалогу» та «монологу, що замаскований під діалог». Сутність замаскованого під діалог монологу полягає у тому, що людина, взаємодіючи із іншим, вважаючи, що веде діалог із ним, насправді чує лише себе, не чує іншого, викривлено сприймає та інтерпретує отриману від іншої людини інформацію. Оскільки, як ми зазначали вище, здатність вести діалог є професійно важливою якістю психолога, важливим чинником його професійної ефективності, значущим є розуміння чинників, які можуть завадити фахівцю опанувати мистецтвом істинного діалогу. Діалог – складне соціальне явище, якому потрібно навчатися. Здатність вести діалог, як підкреслює О. Васьківська [2], зароджується у дитинстві, коли дитина навчається з одного боку, висловлювати свою думку, щоб бути почутою, а з іншого вчиться чути та розуміти іншого. Це і є той досвід, що закладає підвалини здатності вести справжній діалог. Цей досвід закладає з одного боку переконання, що «світ, інші люди чують мене», а з іншого закладає здатність не просто слухати, але й чути та розуміти іншу людину. Багаторічний досвід психокорекційної практики Т. Яценко [10; 11], яка, у тому числі здійснюється, і у процесі професійної підготовки майбутніх психологів, дозволив дослідниці прийти до висновків, що багато молодих людей не отримують досвіду конструктивної діалогічної взаємодії при

спілкуванні із батьками, що ускладнює для них опанування здатністю ефективно вести діалог на професійному рівні.

Розглянемо сутність понять «діалог» та «ефективна діалогічна взаємодія» з точки зору психології. Діалог у психології розуміється як міжсуб'єктний процес взаємодії якісно різних інтелектуально-ціннісних позицій. Ці позиції у ході діалогу розкриваються та стають зрозумілими завдяки тому, що співрозмовники, для кращого розуміння один одного, можуть стати на позицію іншого, не відмовляючись при цьому від своєї позиції та не очікуючи цього від іншого. Із такого розуміння діалогу витікають сутнісні характеристики його ефективності. Найважливішою такою характеристикою є здатність людини вести діалог у руслі суб'єкт-суб'єктної парадигми. Протилежною парадигмою діалогу є суб'єкт-об'єктна парадигма, яка за М. Бубером (див. [1]) характеризується ставленням до іншого на рівні «Я – Воно». Інша людина при цьому сприймається як пасивний об'єкт, що не має права на власну точку зору, власні потреби та бажання. Це та взаємодія, яку М. Бубер визначив як замаскований під діалог монолог, за якого людина чує лише себе, а іншого сприймає як об'єкт для задоволення власних потреб та прагнень. Натомість, суб'єкт-суб'єктна парадигма розглядає іншого як активного, рівноправного і рівноцінного суб'єкта взаємодії. Фокус за такої взаємодії встановлюється між «Я» та «Іншим». Наступними важливими характеристиками ефективної діалогічної взаємодії є рівність психологічних позицій співрозмовників, цінність співрозмовників один для одного та їх рівні права під час взаємодії. Перераховані характеристики передбачають повагу до думки іншого, здатність довіряти іншому, свободу від підозр, нещирості, страхів. Таким чином, узагальнюючи, зазначимо, що з точки зору психології, діалог передбачає співіснування різних позицій, передбачає здатність суб'єкта приймати факт існування різних точок зору та його орієнтованість на розуміння точки зору іншого. Ця здатність ґрунтується на переконаності, що «Інший» має право на власне бачення світу, та при цьому таке право людина залишає і за собою.

Окреслені вище характеристики діалогу знаходять вияв у особистісній якості, яка має назву діалогічної компетентності суб'єкта. Поняття діалогічної компетентності розкривається у науковому дослідженні І. Михайлюк [5]. Діалогічну компетентність дослідниця розглядає як важливу складову професійної компетентності психолога, а уміння вести діалог як показник його професіоналізму. І. Михайлюк виокремлює три компоненти у структурі діалогічної компетентності: Я-компетентність, компетентність-у-іншому та компетентність-у-ситуації. Як бачимо, першим структурним компонентом діалогічної компетентності є Я-компетентність, яка передбачає розуміння суб'єктом самого себе. Розуміння є водночас і процесом і результатом осмислення людиною власних поведінкових тенденцій, вчинків, переживань, когнітивних уявлень, усього того, що складає сутність психічного. Відтак, ми погоджуємося із точкою зору І. Михайлюк щодо того, що для формування діалогічної компетентності майбутнього психолога важливо, у першу чергу, змістити акценти зі здобуття лише академічних знань, на надання можливості для самопізнання та саморозуміння під час опанування практично орієнтованими дисциплінами. Таке зміщення акцентів сприятиме не просто особистісному зростанню, але й формуванню двох інших структурних компонентів діалогічної компетентності. Адже важко очікувати від фахівця-психолога, який не розуміє сам себе, що він зможе зрозуміти іншу людину та ситуацію взаємодії із нею. Отже, як зауважує І. Михайлюк [5], розвиток діалогічної компетентності – це по суті розвиток здатності розуміння – себе, іншої людини та світу. Тільки завдяки розумінню людина стає здатною осмислити можливості, ресурси та обмеження як свої, так і іншого. Розуміння себе не є можливим без самодослідження та пізнання власної внутрішньої реальності. Ще раз підкреслимо важливість розвитку здатності до розуміння для майбутніх психологів, оскільки лише та діалогічна взаємодія,

яка ґрунтується на розумінні, є запорукою не просто професійного зростання, але й надання іншому ефективної психологічної допомоги.

У процесі фахової підготовки здобувачі вищої освіти отримують можливість розвивати здатність розуміння та взаєморозуміння у ході опанування ряду практично орієнтованих дисциплін. Так, можливості для самопізнання та розуміння себе майбутнім фахівцям забезпечують практикуми із групової психокорекції, опанування основами психологічного консультування, теорією та практикою надання психологічної допомоги, опанування акмеологічними технологіями. Під час практично орієнтованих занять, зокрема, під час проходження психокорекційних груп за методом активного соціально-психологічного пізнання, майбутні психологи, як підкреслює Т. Яценко [10; 11], нарівні із самопізнанням опановують навичками професійної діалогічної взаємодії. Професійна діалогічна взаємодія у науковій літературі визначається як творчий процес, що відбувається на рівні «суб'єкт-суб'єкт» і у якому інша людина виступає рівноцінним партнером психолога у когнітивному пошуку відповіді на питання з яким вона й звернулася до фахівця. Головною метою професійної діалогічної взаємодії є пошук та знаходження породжених взаємодією із лібідними об'єктами причин виникнення деструктивних тенденцій психіки, які привносять дисфункційність у життя людини. Усвідомлення в ході діалогічної взаємодії із психологом зумовленості власних деструктивних поведінкових тенденцій інфантильними детермінантами, дозволяє суб'єкту за рахунок розуміння сутності цих тенденцій зменшити їх дієвість та працювати над виробленням конструктивних тенденцій психічного.

Зародженню деструктивних тенденцій психіки суб'єкта сприяють такі особливості його взаємодії із лібідними об'єктами, які відбуваються на суб'єкт-об'єктному рівні, коли почуття, емоції, стан, потреби дитини не сприймаються дорослими як важливі та не враховуються. Для такої взаємодії характерними є постійна критика дитини, порівняння її із іншими, ставлення до дитини як до невдахи, нездари, відсутність доброго ставлення, любові, ніжності з боку батьків чи тих, хто їх заміняє, неухважність до потреб дитини, знецінення її переживань, приниження, відсторонення тощо. Все перераховане зумовлює психічну травматизацію, і як наслідок такого травматичного для дитини ставлення батьків, у людини можуть сформуватися якісь із окреслених нижче тенденцій: відчуття знедоленості, самотності, переконаність щодо несправедливості світу та людей, емоційна омертвілість, як нездатність радіти чи переживати будь-які емоції взагалі, агресивність або аутоагресивність, відчуття непотрібності, образи, провини, невпевненості, залежності від інших людей, їх оцінок, несамостійність, безініціативність, самодепривація, страх інших людей, недовіра до них, вороже ставлення, нездатність адаптуватися, тенденція знеособлювати партнера по спілкуванню, тенденція до маніпулювання іншими тощо.

Психолог-фахівець, у психічному житті якого присутні якісь із окреслених вище тенденцій не здатний до діалогу як до творчого суб'єкт-суб'єктного процесу. Адже перераховані тенденції, як зауважує Т. Яценко [10; 11], є антиподами творчості та активності, розвитку та самоактуалізації. Натомість для стану людини характерними будуть підвищений рівень психічної напруженості, тривожності, невдоволеність собою та світом, зниження життєвої енергії. Це унеможливить для фахівця ефективну діалогічну взаємодію та не дозволить йому надати очікувану іншою людиною психологічну допомогу. Адже, особистісні зміни, як результат фахової психологічної допомоги, не є наслідком виключно бажання чи вольового зусилля суб'єкта, вони можуть бути задані лише професійною діалогічною взаємодією. Тому діалогічна взаємодія майбутнього психолога із фахівцем під час проходження психокорекційних груп має бути орієнтована на пізнання та ослаблення регресивно деструктивних тенденцій, які є вираженням особистісної проблематики. Це сприятиме особистісному зростанню майбутнього фахівця та опануванню ним здатності вести діалог на професійному суб'єкт-суб'єктному рівні. Відтак, узагальнюючи, ще раз

підкреслимо важливість проходження майбутніми психологами власної психокорекції, яка дозволить нівелювати, ослабити деструктивні тенденції психіки, що розкриє перспективи для розвитку професіоналізму та здатності надавати іншому психологічну допомогу. Особистісна психокорекція сприяє набуттю майбутнім психологом уміння вести діалог із позиції партнерства, що передбачає ставлення до іншої людини як до рівноцінного партнера, разом із яким відбувається процес психологічного пізнання для знаходження рішень та відповідей на запити людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна С. М. Культура діалогу як основна характеристика якості професійного спілкування. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2009. № 164. С. 3–6.
2. Васьківська О. Діалогічні уміння як засіб формування соціальної взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу. *Дидактика: теорія і практика*. 2017. С. 9–99.
3. Гриценко Л. І., Капустюк О. М. Соціально-психологічне супроводження діалогу між учасниками реформування загальної середньої освіти: методичні рекомендації; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: ІмексЛТД, 2022. 76 с.
4. Духневич В. М. Принципи забезпечення та організації діалогічної взаємодії. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. 7. Екологічна психологія*. Вип. 34. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. С. 74–83.
5. Михайлюк І. В. Психологічні чинники формування діалогічної компетентності майбутніх психологів. Дис. ... канд. психол. наук 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Київ, 2017. 367 с.
6. Панок В. Г., Чапак Я. В., Андрєєва Я. Ф. Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультації: навч. посіб. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича. 2019. 384 с.
7. Паркулаб О. Г. Терапевтичний діалог як співтворчість консультанта і клієнта. *Габітус*. 2020. Вип. 15. С. 187–191. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.15.31>
8. Сучасний словник іншомовних слів: близько 20 тисяч слів і словосполучень / уклали: О. І. Скопенко, Т. В. Цимбалюк; НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Довіра, 2006. 789 с.
9. Франчук О. Ю. Діалог у глибинній корекції майбутнього психолога: автореферат дис. канд. психол. н. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Київ, 2015. 22 с.
10. Яценко Т., Галушко Л., Євтушенко І. Методологія ведення діалогу у глибинному пізнанні психіки. *Габітус*. 2022. Вип. 42. С. 232–244. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.42.40>
11. Яценко Т., Івашкевич Е., Галушко Л., Кулакова Л. Діалог у глибинному пізнанні психіки суб'єкта: функціонування прагматичних референтних висловлювань. *Психолінгвістика*. 2022. Т. 31. Вип. 1. С. 187–232. <https://doi.org/10.31108/3.2023.7.2.3>

REFERENCES

1. Amelina, S. M. (2009). Kultura dialohu yak osnovna kharakterystyka yakosti profesiinoho spilkuvannia [Culture of dialogue as the main characteristic of the quality of professional communication]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia Pedagogichni nauky – Bulletin of Cherkasy University. Series Pedagogical Sciences, № 164, 3–6*. [in Ukrainian].
2. Vaskivska, O. (2017) Dialohichni uminnia yak zasib formuvannia sotsialnoi vzaiemodii sub'iektiv navchalno-vykhovnoho protsesu. *Dydaktyka: teoriia i praktyka* [in Ukrainian].

3. Hrytsenok, L. I., Kapustiuk, O. M. (2022) Sotsialno-psykholohichne suprovodzhennia dialohu mizh uchastykamy reformuvannia zahalnoi serednoi osvity: metodychni rekomendatsii; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii. Kropyvnytskyi: ImeksLTD. [in Ukrainian].
4. Dukhnevych, V. M. (2013). Pryntsypy zabezpechennia ta orhanizatsii dialohichnoi vzaiemodii. [Principles of ensuring and organizing dialogical interaction]. *Aktualni problemy psykholohii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. T. 7. Ekolohichna psykholohiia, Vyp. 34.* Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
5. Mykhailiuk I. V. (2017) Psykholohichni chynnyky formuvannia dialohichnoi kompetentnosti maibutnikh psykholohiv. *Doctor's thesis.* Kyiv [in Ukrainian].
6. Panok, V. H., Chaplak, Ya. V., Andriieva, Ya. F. (2019). Osnovy psykholohichnoi dopomohy: teoriia ta praktyka psykholohichnoi dopomohy: navch. posib. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet imeni Yu. Fedkovycha [in Ukrainian].
7. Parkulab, O. H. (2020). Terapevtychnyi dialoh yak spivtvorchist konsultanta i kliienta [Therapeutic dialogue as co-creation of a consultant and a client]. *Habitus, Vyp. 15, 187–191.* DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.15.31> [in Ukrainian].
8. Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv: blyzko 20 tysiach sliv i slovospoluchen (2006) / uklaly: O. I. Skopenko, T. V. Tymbaliuk; NAN Ukrainy, In-t movoznavstva im. O. O. Potebni. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
9. Franchuk, O. Yu. (2015). Dialoh u hlybynnii korektsii maibutnoho psykholoha. *Extended abstract of candidate's thesis.* Kyiv [in Ukrainian].
10. Yatsenko, T., Halushko, L. & Yevtushenko, I. (2022). Metodolohiia vedennia dialohu u hlybynnomu piznanni psykhyky [Methodology of conducting dialogue in deep cognition of the psyche]. *Habitus, Vyp. 42, 232–244.* DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.42.40> [in Ukrainian].
11. Yatsenko, T., Ivashkevych, E., Halushko, L., Kulakova, L. (2022). Dialoh u hlybynnomu piznanni psykhyky sub'iekta: funktsionuvannia prahmatychnykh referentnykh vyslovliuvan. [Dialogue in deep cognition of the subject's psyche: the functioning of pragmatic referential statements]. *Psykholinhvistyka – Psycholinguistics, T. 31, Vyp. 1, 187–232.* <https://doi.org/10.31108/3.2023.7.2.3> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 21.04.2026 р.

Прийнята до друку 17.05.2026 р.

Опубліковано 24.05.2026 р.

This work is licensed under a Creative Commons License Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY-4.0).